

POLSKIE I ROSYJSKIE TERMINY ZE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Danuta Przepiórkowska

Autorka jest tłumaczem przysięgłym języka angielskiego i rosyjskiego, absolwentką Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Podyplomowego Studium Menedżerskiego w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Od 2005 r. związana z Interdyscyplinarnym Podyplomowym Studium Kształcenia Tłumaczy przy ILS UW, gdzie prowadzi warsztaty tłumaczeniowe o tematyce finansowo-prawnej. Obecnie przygotowuje rozprawę doktorską z dziedziny językoznawstwa.

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest zarysowanie problematyki przekładu sprawozdań finansowych z języka rosyjskiego na polski oraz z polskiego na rosyjski oraz wskazanie najważniejszych wyzwań, przed którymi stoi tłumacz przy tego typu przekładach. Omówimy źródła pozwalające tłumaczowi na znalezienie istniejących ekwiwalentów oraz sposoby radzenia sobie w sytuacji braku ekwiwalentów, stosując model pragmatycznego tłumaczenia terminów prawnych przedstawiony przez D. Kierzkowską (2002).

1. Zapotrzebowanie na tłumaczenie sprawozdań finansowych

W dobie intensywnych kontaktów gospodarczych między państwami powstaje konieczność przekazywania informacji o kondycji finansowej przedsiębiorstw. Najważniejszym bodaj sposobem przekazywania informacji o sytuacji spółek są sprawozdania finansowe. Są one sporządzane głównie w celu zaspokojenia obowiązków sprawozdawczych wynikających z przepisów prawa. Potrzeba ich tłumaczenia zachodzi natomiast w przypadku transakcji o zasięgu ponadnarodowym, gdy podmioty gospodarcze rozważają fuzję lub przejęcie podmiotu zagranicznego, a także w przypadku spółek giełdowych, podających informacje dla inwestorów lub innych odbiorców zagranicznych. Od czasów transformacji ustrojowej tłumaczenia sprawozdań finansowych w Polsce odbywały się przede wszystkim z języka polskiego na główne języki zachodnioeuropejskie (głównie na język angielski jako *lingua franca* biznesu i finansów), jednak w ostatnich latach można zaobserwować coraz większe zapotrzebowanie na tłumaczenia tego rodzaju dokumentów z języka polskiego na rosyjski, przy czym w grę wchodzi nie tylko partnerzy z Federacji Rosyjskiej, lecz także z innych państw, zamieszkanych przez duże społeczności posługujące się językiem rosyjskim (jak np. kraje bałtyckie czy Ukraina).

Odnosnie do popularnych języków zachodnich powstały już w Polsce publikacje z zakresu omawianej tu tematyki w postaci słowników książkowych i elektronicznych czy tłumaczeń przepisów o rachunkowości, natomiast dostępne materiały rosyjsko-polskie z tej dziedziny są więcej niż skromne. Zanim powstaną odpowiednie publikacje specjalistyczne warto pokazać, z jakimi problemami musi zmierzyć się tłumacz, który podejmuje się przekładu sprawozdania finansowego z języka rosyjskiego na polski lub odwrotnie.

2. Podstawy prawne sporządzania sprawozdań finansowych w Polsce

W tym miejscu warto wskazać, że przez „sprawozdanie finansowe” rozumiemy tu podstawowy i najbardziej wyczerpujący dokument charakteryzujący sytuację finansową podmiotu gospodarczego (Rybicki 2004: 11). W Polsce sprawozdanie finansowe sporządza się zgodnie z przepisami ustawy o rachunkowości, a dodatkową rolę pełnią w tym zakresie przepisy prawa Unii Europejskiej. Przystępując do tłumaczenia sprawozdań finansowych,

tłumacz powinien wiedzieć, że ma do czynienia z dokumentem wyrażonym w „języku ustawodawcy” (Pieńkos 1999: 14), co wiąże się z potrzebą poznania odnośnych podstaw prawnych.

W Polsce sporządzanie sprawozdań finansowych reguluje ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (z późniejszymi zmianami, w tym z nowelizacjami z roku 2000 i 2004). Określa ona m.in. zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych, wyceny aktywów i pasywów, zasady sporządzania sprawozdań finansowych oraz ich strukturę, a także zasady badania i ogłaszania sprawozdań finansowych. Z praktycznego punktu widzenia dla tłumacza istotne są przede wszystkim załączniki do ustawy, określające zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym dla różnych typów jednostek (banki, zakłady ubezpieczeń oraz inne podmioty), w tym: 1) wprowadzenie do sprawozdania finansowego, 2) bilans, 3) rachunek zysków i strat, 4) zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym, 5) rachunek przepływów pieniężnych oraz 6) dodatkowe informacje i objaśnienia. Ustawa określa także typy podmiotów, które muszą sporządzać sprawozdania finansowe określone przepisami tej ustawy. Tekst ustawy (również w tłumaczeniu na język angielski) jest dostępny m.in. na witrynie Ministerstwa Finansów RP w zakładce „Rachunkowość”.

Nowelizacja z 2004 roku wprowadziła dla pewnej grupy firm (głównie dla spółek giełdowych) obowiązek przygotowywania od 2005 r. sprawozdań finansowych w oparciu o Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) (dawniej zwane Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości), zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1606/2002 z dnia 19 lipca 2002 r. Dla porządku odnotujmy, że są to standardy ustanawiane przez *International Accounting Standards Board*.

Cennym źródłem terminologii oraz informacji o zasadach sporządzania sprawozdań finansowych są również akty prawne Unii Europejskiej, w szczególności rozporządzenie Komisji (WE) nr 1725/2003 z dnia 29 września 2003 r., przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z wymienionym wyżej rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady. Tekst tego aktu prawnego jest dostępny na witrynie EUR-Lex zawierającej akty prawa Unii Europejskiej, przy czym można go wyświetlać także w widoku dwujęzycznym w urzędowych językach Unii Europejskiej.

3. Podstawy prawne sporządzania sprawozdań finansowych w Federacji Rosyjskiej

Szczegółowych przepisów dotyczących sprawozdań finansowych w Federacji Rosyjskiej (w aktach prawnych określanych ogólnym terminem *бухгалтерская отчетность*, a w literaturze przedmiotu również jako *финансовые отчеты*) oraz wzorów ich układu nie znajdziemy, wbrew oczekiwaniom, w ustawie federalnej o rachunkowości (*Федеральный закон «О бухгалтерском учете» от 21.11.1996*), która zawiera ogólne przepisy dotyczące prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwach. Wzory sprawozdań znajdziemy natomiast w akcie niższego rzędu, mianowicie w rozporządzeniu Ministerstwa Finansów FR (*Приказ МФ РФ от 22.07.03 N 67н «О формах бухгалтерской отчетности организаций»*). Z punktu widzenia tłumaczenia sprawozdań finansowych istotny jest zwłaszcza załącznik do wspomnianego rozporządzenia, zawierający wzorcowy układ następujących dokumentów: *Бухгалтерский баланс (форма №1)*, *Отчет о прибылях и убытках (форма №2)*, *Отчет об изменениях капитала (форма №3)*, *Отчет о движении денежных средств (форма №4)*, *Приложение к балансу (форма №5)*, *Отчет по целевому использованию полученных средств (форма №6)*. Zasady rachunkowości obowiązujące podmioty działające na terytorium Federacji Rosyjskiej regulują *положения по бухгалтерскому учету* (ПБУ), mające status standardów krajowych.

Co do stosowania w FR standardów międzynarodowych, to 6 marca 1998 r. rząd Federacji Rosyjskiej wydał rozporządzenie dotyczące planowanej reformy sprawozdawczości

finansowej zgodnie ze standardami międzynarodowymi (*международные стандарты финансовой отчетности – МСФО*). Reforma tej sfery życia gospodarczego jeszcze trwa. Pomocna dla tłumacza może okazać się witryna internetowa Ministerstwa Finansów FR, gdzie można znaleźć informacje o postępach prac w tej sferze oraz szczegółowe materiały informacyjne na temat wybranych międzynarodowych standardów rachunkowości.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że MSSF podają jedynie ogólne zasady prezentacji sprawozdań finansowych i nie narzucają one sformalizowanych wzorów sprawozdań, określając tylko minimalną zawartość ich składników (Gierusz i in. 2007: 185). Jest to dogodna sytuacja dla działów księgowości, ale tłumacze skazani są na żmudne niekiedy poszukiwania stosownych ekwiwalentów.

4. Wyzwania stojące przed tłumaczem sprawozdań finansowych

W praktyce tłumaczenie sprawozdań finansowych między językiem rosyjskim a polskim nastręcza wielu trudności. Wiążą się one przede wszystkim z takimi czynnikami, jak:

- nieprzystawalność systemów prawnych w zakresie regulacji dotyczących sprawozdań finansowych;
- odmienny status standardów międzynarodowych w Polsce i Federacji Rosyjskiej;
- brak utrwalonego uzusu narodowego, a nawet translacyjnego uzusu lokalnego wg definicji Kierzkowskiej (2002: 93), gdyż tłumaczenia tego rodzaju dokumentów w tej parze języków zaczęto wykonywać stosunkowo niedawno;
- merytoryczna trudność związana z terminologią rachunkowo-księgową;
- niewielka liczba słowników i innych publikacji dwujęzycznych z omawianego zakresu.

Należy również wspomnieć o potencjalnym dodatkowym źródle trudności wywołanych sytuacją, gdy tekst rosyjski (wyjściowy lub docelowy) dotyczy podmiotu działającego w państwie o innym niż rosyjski języku urzędowym lub gdy jest przeznaczony dla podobnego rodzaju odbiorcy (znany jest nam z praktyki przypadek tłumaczenia sprawozdań finansowych polskiej spółki na język rosyjski dla inwestora pochodzącego z Estonii). W tym ostatnim przypadku tłumacz musi dodatkowo szukać rosyjskojęzycznych wersji odnośnych aktów prawnych w tych krajach.

5. Przykładowe problemy i drogi poszukiwania rozwiązań

Mimo istnienia na polskim rynku specjalistycznych słowników o tematyce ekonomicznej, jak np. Jochym-Kuszlikowa i in. (2007) czy Lubocha-Kruglik i in. (2001), zakres występujących tam jednostek leksykalnych nie jest wystarczający przy tłumaczeniu sprawozdań finansowych ze względu na stosunkowo ogólny charakter tych prac. Tłumacz znający język trzeci (przede wszystkim angielski) może dotrzeć do odpowiedników, odwołując się do licznych źródeł polsko-angielskich i rosyjsko-angielskich. Ze względu jednak na to, że sprawozdania finansowe są regulowane przepisami prawa, a odnośne wzorce znajdują się w aktach prawnych, często najskuteczniejsza okazuje się metoda korzystania z tekstów paralelnych, którą dla języka francuskiego opisały A. Matulewska i P. Nowak w numerze 14 *Lingua Legis* (Matulewska, Nowak 2006).

Problemy translacyjne oraz możliwości ich rozwiązania pokażemy na przykładzie nazw występujących w sprawozdaniach finansowych. Na podstawie przywołanych wyżej polskich i rosyjskich przepisów można odtworzyć zestaw elementów sprawozdań finansowych dla obu obszarów prawnych.

Elementy sprawozdania finansowego wg polskich przepisów:

- 1P. *bilans*;
- 2P. *rachunek zysków i strat*;
- 3P. *informacja dodatkowa*;
- 4P. *zestawienie zmian w kapitale własnym*;
- 5P. *rachunek przepływów pieniężnych*;
- 6P. *sprawozdanie z działalności jednostki*;
- 7P. *opinia biegłego rewidenta*.

Elementy sprawozdania finansowego wg rosyjskich przepisów:

- 1R. *бухгалтерский баланс*;
- 2R. *отчет о прибылях и убытках*;
- 3R. *отчет об изменениях капитала*;
- 4R. *отчет о движении денежных средств*;
- 5R. *приложение к бухгалтерскому балансу*;
- 6R. *отчет о целевом использовании полученных средств*;
- 7R. *аудиторское заключение*.

Stosunkowo proste wydaje się połączenie w pary takich elementów jak 1P-1R, 2P-2R czy 5P-4R. Mimo różnic morfologicznych i składniowych omawiane jednostki są ekwiwalentami w tym sensie, że określają analogiczne rodzaje dokumentów (np. bilans – dokument wskazujący, tak jak *бухгалтерский баланс*, aktywa i pasywa spółki w określonym układzie itp.). Podobnie też *zestawienie zmian w kapitale własnym* (4P) można uznać za odpowiednik terminu *отчет об изменениях капитала* (3R) (w literaturze w kontekście tego dokumentu pojawiają się *изменения собственного капитала* czyli *zmiany w kapitale własnym* danego podmiotu).

W dwóch pozostałych przypadkach znalezienie ekwiwalentów dla polskich terminów wymaga już głębszej analizy. Z pomocą przychodzą rosyjskojęzyczne opisy MSSF z witryny Ministerstwa Finansów FR, gdzie znajdujemy następujące elementy sprawozdania finansowego wg MSSF: *бухгалтерский баланс*; *отчет о прибылях и убытках*; *отчет об изменениях капитала*; *отчет о движении денежных средств*; *отчет руководства*; *примечания*.

Na podstawie przepisów art. 48 i 49 ustawy o rachunkowości (dotyczących m.in. informacji dodatkowej i sprawozdania z działalności jednostki) oraz materiałów MF FR można wnioskować, że wyrażenie *informacja dodatkowa* można przetłumaczyć jako *примечания*, ponieważ elementy te mają zbliżoną treść. Podobnie jest w przypadku wyrażenia *sprawozdanie z działalności jednostki*, którego odpowiednikiem w sprawozdaniach rosyjskich jest *отчет руководства*. Z kolei to, co w polskiej ustawie nosi nazwę *opinia biegłego rewidenta*, w rosyjskim rozporządzeniu figuruje jako *аудиторское заключение* (jednak już na przykład w rosyjskojęzycznym ustawodawstwie Republiki Kazachstanu będzie to *аудиторский отчет*).

Metoda porównywania tekstów paralelnych wsparta analizą znaczeń poszczególnych terminów pozwoliła więc na znalezienie rosyjskich odpowiedników terminów stosowanych w prawie polskim. Okazało się to możliwe w dużej mierze dzięki istnieniu międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej oraz ich objaśnień opracowanych przez specjalistów z tej dziedziny. W pewnym sensie mamy tu do czynienia z „retranslacją terminów prawnych” (Kierzkowska 2002: 99). Jednak opisany wyżej sposób poszukiwania odpowiedników może być przydatny przede wszystkim w tłumaczeniu z języka polskiego na rosyjski. W przypadku tłumaczenia w drugą stronę mamy natomiast do czynienia z obszarem

działalności, który nie jest poddany regulacjom standardów międzynarodowych, możemy więc spodziewać się wystąpienia terminów bezekwiwalentowych.

Za terminy tego typu można uznać pozycje 5R. i 6R. (tj. *приложение к бухгалтерскому балансу* oraz *отчет о целевом использовании полученных средств*). Analiza materiałów źródłowych dotyczących treści tych wyrażen wskazuje, że w polskim prawie nie istnieją ich konotaty. Termin z pozycji 5R oznacza załącznik, w którym opisuje się dane o istnieniu i zmianach w zakresie niektórych grup aktywów, wydatków i zobowiązań, przy czym obowiązek jego sporządzania nie dotyczy małych przedsiębiorstw ani organizacji społecznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Z kolei pozycja oznaczona tu jako 6R. to dokument opisujący zmiany w zakresie środków uzyskiwanych przez organizacje niekomercyjne podlegające ustawie federalnej «*О некоммерческих организациях*», dla którego brak jest konotatów w polskich realiach prawnych.

Oba wyżej wspomniane zwroty są „terminami prawnymi” (Kierzkowska 2002: 21), gdyż oznaczają elementy określonego systemu prawnego. Etapem pierwszym przy szukaniu polskich odpowiedników będzie określenie odbiorcy tłumaczenia. W przypadku sprawozdań finansowych jest to zwykle odbiorca „bliski”, tj. żywotnie zainteresowany poznaniem specyfiki realiów danego kraju lub też odbiorca „samookreślony” (Kierzkowska 2002: 98–99). W etapie drugim stwierdzamy brak uzusu międzynarodowego i lokalnego dla powyższych terminów (zgodnie z uwagami zamieszczonymi w części 4 niniejszego artykułu).

Na etapie trzecim, wybierając strategię tłumaczenia, stwierdzamy brak konotatów i stajemy przed koniecznością utworzenia terminologii wtórnej (Kierzkowska 2002: 117). W przypadku terminów o strukturze złożonych wyrażen rzeczownikowych najodpowiedniejsza wydaje się leksykalna kalka wyrazowa. Tak więc *приложение к бухгалтерскому балансу* oddamy, na przykład, jako „dodatek do bilansu”. Odrzucamy „załącznik do bilansu”, gdyż wyrażenie to jest często stosowane na określenie rozmaitych informacji sprawozdawczych. Innym pomysłem byłby „apendyks do bilansu”, oparty jednak na rzeczowniku nacechowanym stylistycznie jako przestarzały. Proponowany tu „dodatek do bilansu” nie pojawia się w polskiej praktyce sprawozdawczej, ma więc szansę na zakomunikowanie zupełnie odmiennego dokumentu. Z kolei *отчет о целевом использовании полученных средств* proponujemy oddać jako „sprawozdanie z wykorzystania otrzymanych środków na cele statutowe” (jeśli wiemy, że idzie o organizacje niekomercyjne) lub, bardziej ogólnie, „sprawozdanie z wykorzystania otrzymanych środków” (jeśli nie mamy pewności, jakiego typu podmiot składa ten element sprawozdania finansowego). W tym ostatnim przypadku nie zachodzi obawa pomylenia tego elementu z innymi elementami z polskich realiów, natomiast budujemy konotacje ze sprawozdaniami składanymi np. przez podmioty otrzymujące darowizny (czyli również środki nie pochodzące z działalności gospodarczej).

Na podstawie powyższych rozważań można zatem sporządzić następujące zestawienie odpowiedników:

bilans – *бухгалтерский баланс*;

rachunek zysków i strat – *отчет о прибылях и убытках*;

informacja dodatkowa – *примечания*;

zestawienie zmian w kapitale własnym – *отчет об изменениях капитала*;

rachunek przepływów pieniężnych – *отчет о движении денежных средств*;

sprawozdanie z działalności jednostki – *отчет руководства*;

opinia biegłego rewidenta – *аудиторское заключение*;

oraz, w tłumaczeniu z języka rosyjskiego na polski:

приложение к бухгалтерскому балансу – *dodatek do bilansu*;

отчет о целевом использовании полученных средств – *sprawozdanie z wykorzystania otrzymanych środków (na cele statutowe)*.

Uwagi końcowe

Przedstawione w niniejszym artykule problemy, wiążące się z przekładem sprawozdań finansowych z języka polskiego na rosyjski i odwrotnie, dotyczą jedynie kilku najważniejszych – w naszym odczuciu – aspektów tego trudnego zadania translatorskiego. Nie sposób w tak krótkim artykule przedstawić całej złożoności zagadnień terminologicznych ani analizy typowych jednostek leksykalnych. Zauważmy, że sam bilans składa się z kilkudziesięciu pozycji w każdym z obu omawianych tu systemów prawnych, a więc dokładna analiza wykracza znacznie poza ramy jednego artykułu.

Poszukiwanie odpowiedników terminologicznych w tym przypadku oznacza żmudną analizę wielu dokumentów lub pracę za pośrednictwem języka trzeciego, pozostaje nam więc wyrazić nadzieję, że tłumacze języka rosyjskiego, jak również inni odbiorcy, doczekają się dalszych publikacji specjalistycznych zapleśniających tę istotną lukę.

Bibliografia

- Gierusz, J., K. Gościński, B. Zackiewicz (2007), *MSSF 1. Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy*. Warszawa: Difin.
- Kierzkowska, D. (2002), *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa: Wydawnictwo TEPIS.
- Matulewska A., P. Nowak (2006) „Polskie sprawozdanie finansowe w tłumaczeniu na francuski”, *Lingua Legis* nr 14, 65-71.
- Pieńkos, J. (1999), *Podstawy juryslingwistyki*. Warszawa: Oficyna Prawnicza Muza SA.
- Rybicki, P. (2004), *Sprawozdanie finansowe źródłem informacji o firmie*. Warszawa: Poltext.

Słowniki

- Jochym-Kuszlikowa, L., E. Kossakowska, S. Stawarz (2007), *Polsko-rosyjski słownik handlowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jochym-Kuszlikowa, L., E. Kossakowska (2007), *Rosyjsko-polski słownik handlowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lubocha-Kruglik, J., T. Zobek, A. Zych (2001), *Rosyjsko-polski słownik tematyczny. Ekonomia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 24 września 1994 r. o rachunkowości (z późn. zm.)
- Федеральный закон «О бухгалтерском учете» от 21.11.1996
- Приказ МФ РФ от 22.07.03 N 67н «О формах бухгалтерской отчетности организаций»

Strony internetowe [stan na dzień 11 lutego 2008 r.]

- Baza dokumentów unijnych EUR-Lex: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/pl/index.htm>
- Ministerstwo Finansów FR: <http://www1.minfun.ru/>
- Ministerstwo Finansów RP: <http://www.mf.gov.pl/>

SUMMARY

The article presents problems faced when translating Polish financial statements into Russian and *vice versa*. The author describes the legislative framework governing the preparation of financial statements in Poland and in the Russian Federation as well as other sources of terminology. Major challenges in the process of translation are presented, among them the incompatibility of the legal systems involved, the lack of widely accepted translation of equivalents, a different status of International Financial Reporting Standards in the two countries, and difficulties with mastering financial terminology. Certain ideas on how to tackle thorny translation issues are discussed, e.g., analysis of parallel texts and calques as a way to coin new terms.